

مقدمه ای بر زارچ

زارچ در لغت به معنای زرشک است و به گفته اهالی محل، در حوالی شهر بابک هنوز زرشک را زارچ می گویند و اگر به این معنی باشد بایستی حرف آخر یعنی (ج) نوشته شود در حالیکه در مکتوبات قدیمی هم این کلمه با جیم نوشته شده است. شاید تبدیل زارچ به زارچ پس از سلطه اعراب در ایران و ترویج زبان عربی صورت گرفته باشد که این مسئله قابل توجه است.

در تاریخ کامل ایران چاپ 1366 آمده : در شمال زارچ به فاصله نه چندان دور، کوه کم ارتفاعی وجود داشته که به نام زارچ کوه می گفته اند و چون هنگام بنای اولیه، علامت مشخص دیگری در این حوالی نبوده لذا در آن زمان به این آبادی زارچ کوه گفته شده و کم کم در اثر مرور زمان تنها به کلمه زارچ اطلاق شده است. آیتی (در تاریخ یزد) بعد از مبین، زارچ را قدیمی ترین دهات یزد می داند و نویسنده کتاب جامع مفیدی، بنای اصلی زارچ را به زال زر نسبت می دهد. در کتاب جدید یزد نوشته شده که قنات زارچ را محمد مظفر حفر کرده و چنانچه از تاریخ بر می آید مسلماً زارچ دارای سابقه ای بیش از هزار سال است و قدمت آن به قبل از اسلام برمی گردد.

سیر تحول زارچ

می توان گفت سیر تحول زارچ در شش مرحله به شرح زیر صورت گرفته است:

مرحله اول:

در ابتدای پیدایش زارچ، مردم در قلعه زندگی می کرده اند و بر روی زمین های روبروی قلعه به دلیل خاک مساعد کشاورزی می کردند.

مرحله دوم:

به دلیل رشد جمعیت، قلعه گنجایش لازم را نداشته، بنابراین به ناچار مردم در خارج قلعه فضاهای سکونتی مورد نیاز خود را ساخته و به صورت فصلی از آنها استفاده می کرده اند.

مرحله سوم:

در ادامه رشد مرحله قبلی در جهت شیب زمین به طرف زمینهای زراعتی در جوار قلعه بوجود می آمده و خانه های مسکونی با توجه به نیاز های اهالی ایجاد میشود. در این مرحله از زندگی فصلی، خارج از قلعه، به زندگی دائمی تبدیل می شود. مردم فقط در زمانهای اضطراری مانند هجوم دشمن برای حفظ جان خود از قلعه به عنوان پناهگاه استفاده می کرده اند ولی قلعه همچنان بعنوان انبار تولیدات کشاورزی مورد استفاده بوده است.

مرحله چهارم:

در این مرحله پویای شهری سومین محله، در ادامه دو محله دیگر صورت می گیرد و در این دوره محور رشد محله سوم قنات مجومرد-فیروز آباد انتخاب می شود که این مسیر یا از داخل منازل مسکونی عبور می کند یا از داخل کوچه ها می گذرد. در این مرحله، قلعه همچنان به عنوان انبار مواد غذایی و پناهگاه مورد توجه است که این نیاز تا اواخر دوره قاجار ادامه دارد و به همین دلیل پیوسته آن را تعمیر کرده اند اما متأسفانه در این اواخر تخریب شده است.

مرحله پنجم:

در این مرحله، اقتصاد مبتنی بر کشاورزی، افزایش جمعیت و لزوم حداکثر استفاده از آب زمینهای زیرکشت به سمت استفاده از قنات گسترش پیدا می کند و محله جدیدی بنام سرچشمه فعلی به وجود می آید و در نهایت با احداث راه مناسب و سپس احداث بلوار شهید صدوقی این مسیر ارزش خاصی پیدا کرده و به نوعی به عنوان ستون فقرات شهر ایفای نقش می کند.

مرحله ششم:

رشد بالایی جمعیت و رونق اقتصادی بعد از انقلاب باعث افزایش جمعیت زارچ شده و به همین دلیل بنیاد مسکن و سازمان مسکن و شهرسازی با همکاری شهرداری زارچ شهرکی مسکونی در سرچشمه زارچ بنام شهرک شهید بهشتی و دو شهرک به نامهای قدس و شهید مصطفی خمینی احداث می کنند و جمعیت قابل توجهی را در آن شهرک ساکن می سازند.

زارچ و کالمبد اصلی شهر

شهر زارچ با وسعت 23 کیلومتر مربع و جمعیت 16500 نفر در 10 کیلومتری شمال غربی شهر یزد و در کنار جاده ترانزیت شمال به جنوب واقع شده و طول و عرض جغرافیایی آن در 31 درجه و 53 دقیقه عرض شمالی و 54 درجه و 4 دقیقه طول شرقی و ارتفاع آن از سطح 1150 متر و دارای آب و هوای گرم و خشک کویری است.

زارچ از سه منطقه توده، اله آباد و سرچشمه تشکیل شده که این سه منطقه در فاصله محدودی نسبت به یکدیگر واقع شده اند ولی امروز با توجه به توسعه شهری و افزایش جمعیت شهر این سه منطقه کاملاً به هم پیوسته و تقریباً عید قابل تفکیک کردن می باشد و در مجموع شهر زارچ را تشکیل می دهند.

منطقه اله آباد دارای دو محله بوده که یک محله مسلمان نشین و دیگری زرتشتی نشین است. منطقه توده دارای 6 محله به نامهای سرده، صاحب‌الزمان، بهارستان، دارالمشفا، محمدآباد و کاظمیه است. منطقه سرچشمه به 3 محله ساباط، محله میان و محله علیا می شود. محله مذکور امروزه بافت قدیمی و فرسوده شهر محسوب می شود و در واقع دارای بافت تاریخی و آثار باستانی است و معماری سنتی و ایرانی در آنها مشهود است. همانگونه که امروزه بر اساس شاخصها و معیارهایی در سطح کشور استانها و شهرها تقسیماتی جهت خدمات رسانی بهتر و نظارت بیشتر انجام می دهند میتوان گفت: تقسیم بندی محلات در قدیم بر اساس معیارهایی توسط مردم صورت می گرفته تا نظارت و خدمات دهی و همیاری بیشتری وجود داشته باشد و به نوعی مردم بتوانند همبستگی بیشتری داشته و بخ به همدیگر خدمت کنند. در گذشته بیشتر مسائل مشکلات و نیازهای مردم از طریق خیرین و معتمدین هر محله، حل و فصل می شده است.

مردم شهر زارچ همانند دیگر شهرها تا آن زمان که در اداره و سازمانها در این شهر تشکیل نشده بود بدون هیچگونه توقعی از مرکز بیشتر مسائل و مشکلات فرهنگی آموزشی اقتصادی اجتماعی و... را خود حل و فصل می کردند و وجود مساجد، حسینیه ها، مکتب خانه ها، آب انبارها، کاروانسراها، حمامهای موقوفه و آبها و ملکهای وقفی که در منطقه وجود دارد گویایی این مطلب است که مردم هر منطقه، همیشه در جهت رفع نیازهای عمومی و مردمی پیش قدم بوده اند؛ اسنادی نیز در شهرداری زارچ موجود است که نشان میدهد در گذشته مردم نیازهای عمومی و محلی را بر نیازهای شخصی و خانوادگی ترجیح می دادند و بهترین سرمایه ها و ملک خود را نذر وقف می کردند تا عموم مردم از آن بهره ببرند.